

ELS TREBALLS DEL CENTRE D'ESTUDIS DEL MONTGRÍ AL CAU DE LES DENTS

JOSEP VERT i PLANAS

INTRODUCCIÓ

El Montplà és una muntanya situada a migdia del massís del Montgrí, entre Torroella i l'Estartit, aïllada per un conjunt de farallons que circunden tot el seu entorn.

En el seu cim s'ha format un gran planell mancat de crestes o agudells. L'erosió constant al llarg dels milenis, les pluges i tramuntanes, llau-raren les pedres amb solcs profunds ocasionant filtracions càrstiques que donaren lloc a la formació d'esquerdes, avencs i cavitats d'entrada fàcil.

Els homes del Neolític final-Calcolític, pastors i pagesos que habitaren els contorns, enterraren els seus morts en aquells caus i esquerdes naturals. A la banda de llevant de la muntanya, al lloc conegut per l'Olivar d'en Maragall, l'any 1925, el Dr. Pericot i més tard els alumnes de l'Escola Nacional de Torroella, van recollir-hi un abundós aixovar funerari⁽¹⁾.

A la paret rocosa que dona a la vall de Santa Caterina, en un àmbit a manera de promontori flanquejat per dues tarteres, en una cota entre 250-260 metres, el Cau de les Dents bada la seva boca, allargada, d'uns quatre metres d'amplada.

El punt més alt de la seva entrada no tindrà més d'un metre i mig, i el

(1) Lluís PERICOT. *Cuevas Sepulcrales del Montgrí*, Ampurias I, Barcelona 1939.

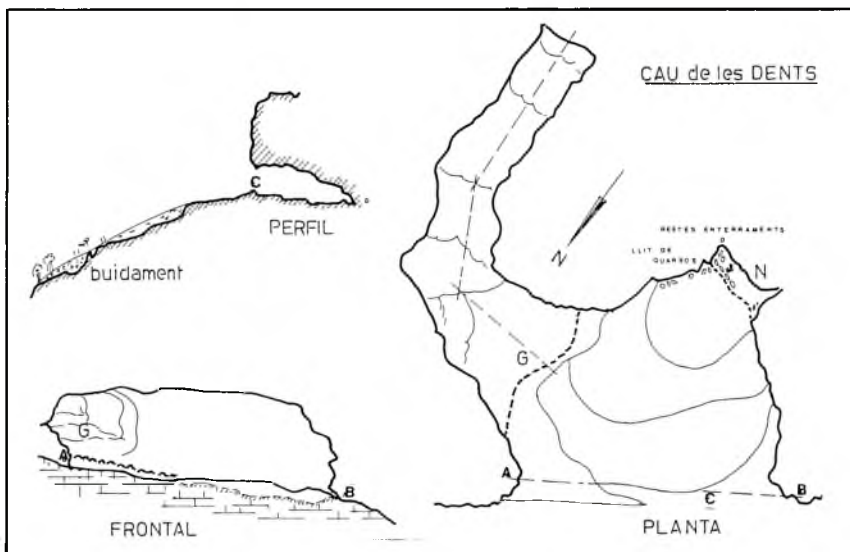

Fig. 1. Seccions del Cau de les Dents.

sostre manté una inclinació vers el fons, on convergeix amb el pis d'uns quatre metres de profunditat, formant un lleuger bassiol pel costat esquerra de l'entrada on el carbonat de calç ha arranjat diferents esglaons. Al costat dret, diferents esquerdes ran del sòl a manera de lleixa formen un nínxol, el qual fou idoni per als enterraments.

Pel costat esquerra, entrant en un pla més alt, s'obre la boca d'una galeria d'un metre d'alçada per un metre i mig d'amplada. El sòl és ascendent cap al fons en forma envolvent al Cau. Fa, uns cinc metres d'allargada acabat en forma d'embut amb esquerdes al seu sostre, per on es filtrarien les aigües en temps pretèrits que deixaren una gruixuda capa de concreció de carbonat de calç formant el bassiol de l'entrada esquerra, i buidarien defora el Cau.

La configuració d'aquesta galeria exclou la impossibilitat dels enterraments en aquest costat.

L'exterior manté un planell amb lleuger pendent cap a la tartera de la dreta, (mirant el Cau). Té uns tres metres i acaba en un corriol de davallada pronunciada en què sobresurten diferents roques que formen esglaons, les quals junt amb l'abundància de la garriga, romanins i altres plantes retingueren els buidaments que al llarg del temps o per recerques espoliatòries netejaren el sòl del cau.

La façana d'aquests es troba orientada de S.O. a N.E., i és per això que

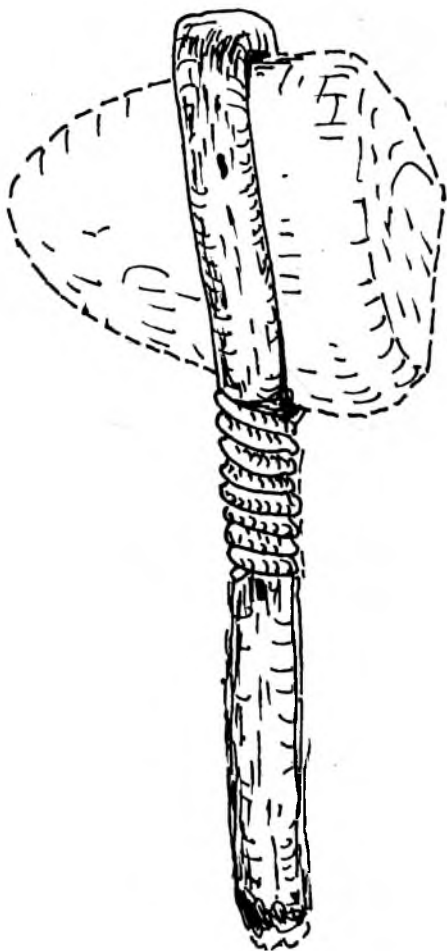

Fig. 2. Destral. Probablement, el mànec fou enfilat així, amb una vara doblada amb el foc i lligada (Tartera del Cau de les Dents).

la seva boca està exposada als vents de tramuntana i mes-tral, per la qual cosa suposem que fóra un mal refugi a menys que no s'aixequés un mur a manera de paravent. Aquest s'hi observà quan es visità per primera vegada, amb unes grans pedres caigudes a l'interior i altres de petits fragments a l'exterior.

No és factible que fos refugi de pastors, ja que el lloc és elevat, impropí per a la pastura, i sols es remuntava com a refugi a l'època carlista, quan es presentaven a la vila els escamots carlins a cobrar els impostos. Alguns veïns contraris s'esmunyien a amagar-se a la muntanya per salvar llurs vides.

L'accés és factible per la banda de llevant de la capella de Santa Caterina pel costat de la tartera dreta. Remuntant-la, en ésser dalt, s'albira el Cau.

Les pluges i desprendiments destruïren el petit corriol, pel qual cal ascendir entre les pedres.

HISTÒRIA

Fou en data de 23 de febrer de 1975 que juntament amb Joan Torró i Cels Sais, del Centre d'Estudis del Montgrí, es va fer una prospecció del Cau perquè el segon havia manifestat que hi havia trobat abundants dents humanes.

Efectivament, es va corroborar a l'interior. Als graons de l'exterior també entre els matolls, dins uns caus de conills, sorgiren restes d'ossos calcinats. En davallar per la tartera es va trobar un chopping-tool de quar-

sita de 20 cm de llarg, que es considerà del paleolític inferior. Fou anomenat Cau de les Dents i classificat en el catàleg amb el núm. 12 de les coves sepulcral del Montgrí.

Més tard, s'en donà notícia al Servei d'Investigacions Arqueològiques de Girona i del seu probable caràcter d'enterrament prehistòric, i s'hi desplaçaren els doctors Narcís Soler i Enriqueta Pons. Es trobaren més peces dentàries i una peça de penjoll, que, junt amb el chopping paleolític trobat per Vert, es dugueren a Girona.

Transcorreguts tres anys, sense que el Centre d'Estudis s'ocupes del Cau, el guarda de la capella de Santa Caterina va denunciar que hi pujaven excursionistes i removien terres. Es va constatar que havien efectuat cates i s'hi va deixar un cartell recomanant posar fi a l'espoli, la qual cosa fou respectada. Mentrestant, es decidí que el Centre hi fes una prospecció. Era l'any 1978.

PROSPECCIÓ I GARBELLAT

La campanya va durar del dia 21 al 28 de gener; 11, 18 i 25 de febrer; 4 i 11 de març; 15, 23 i 30 d'abril, i el 13 de maig es donava per acabada la prospecció.

Es garbellaren les terres de l'interior. Dins l'esquerda o nínxol del sòl, a la banda dreta, es trobaren fragments d'un crani i dents, considerades de llet, per la qual cosa s'atribuïren a una criatura de poca edat.

Sorgiren abundants còdols fluvials, molts en forma de mitja lluna. En netejar les esquerdes laterals, es feren present, novament, aquells; tal com passava dalt de la tartera, dessota del cau sorgiren gran quantitat d'aquells còdols, els quals es distingien considerablement dels fragments calcàris de la tartera i contorns amb la convicció d'haver estat transportats dels del riu o de la platja veïna.

En procedir-se al garbellat de les terres de l'exterior, es trobaren altres petits còdols de riera de quars i quarsita; eren abundants els de forma de mitja lluna, procedents del buidament de les terres de l'interior, en un temps no molt remot.

És evident el costum en els enterraments, en dòlmens de les Gavarres, de formar un llit en petits còdols de quars, de procedència fluvial, com també alguns de quarsita. A vegades, a manera de petit túmul que recobria les restes humanes tot seguit amb terres, la qual cosa fa sospitar la relació i afinitat d'aquells pobladors amb els del Montgrí. Segons el Dr. Pericot, uns enterraven en coves naturals per disposar-ne en abundància, mentre que els seus veïns de les serres, a l'altra banda del Ter, que no en disposaven, se servien dels megàlits amb l'ajut de les grans lloses i túmuls de terra.

Quan es va acabar la recerca del Cau de les Dents, on es recuperà una petita punta de fletxa de sílex, uns fragments de recipient o bol de terrissa, juntament amb ossos humans i abundant dentari, es reprengué el garbellat de l'exterior.

A l'entrada, al graonat i entre els matolls i caus de conills, tornarem a trobar una munió de còdols de quars rierencs (sembla que els pobladors tenien preferència per aquest tipus de pedra), fragments de ceràmica de cordó, una magnífica plaqueta de pissarra verdosa, una segona punta de sílex i diferents mandíbules humanes i ossam fragmentats. També, un fragment de sílex pertanyent a un petit ganivet.

CONCLUSIÓ

Pels caus dels conills, entre les arrels dels matolls que retingueren gran part del buidat del Cau, fou possible el coneixement i l'abundor d'una bona part de les restes dels enterraments, els ossos calcinats, els quals s'abandonaren a causa de la seva fragmentació.

Es curiós que aquests petits lepòrids els agradi construir llurs habitatges entre les restes humanes. Ja es pogué constatar en el Cau d'En Calvet, on promogueren el descobriment funerari, i en el segle passat, al Cau del Ossos i a les Rabiosses.

S'hagueren de desbrossar matolls i arrels i es va constatar que una part important del buidament havia davallat per la pendent, perdent-se entre la tartera. Les mandíbules fragmentades correspondrien a set individus, i no va ser possible conèixer el nombre exacte de les inhumacions; però s'ha de considerar un enterrament comunitari, propi d'un clan familiar a semblança dels diferents fossars funeraris dintre de l'àmbit del massís del Montgrí.

Acabada la campanya, i amb motiu d'una nova pujada a la tartera, es va trobar una destreal de pedra tova, fragmentada per la seva llargada i que conservava una entalla obliqua.

També va trobar-se una maça de pedra fluixa, cristal·lina, de dimensions regulars i amb senyals d'ús, que portava una escotadura al seu contorn.

Aquestes peces són importants en ser les úniques eines lítiques que té el Museu del Montgrí, procedents de la muntanya, dotades d'escotadures apropiades pel fixament d'un mànec.

Podrien ésser disperses o abandonades, en fragmentar-se, i no es consideren de l'aixovar funerari puix que no es té coneixement de peces d'aquest tipus en els enterraments megalítics.

Malgrat l'escàs resultat de les troballes del Cau de les Dents, és satis-

factori constatar la importància d'aquestes, ja que permet ampliar considerablement l'estudi, avui malauradament interromput, de les cultures prehistòriques del massís montgrinenc.

Les absurdes disposicions que impedeixen a centres qualificats fer aquestes prospeccions faciliten als brètols la seva espoliació i destrucció, alhora que l'abandó dels treballs de recerca, promou la pèrdua definitiva de valuosos testimonis del passat, que acabaran en l'oblit.

Hi intervingueren: Cati Corominola, Mercè Basanta, Agnès Bosc, J. Masó, J. Lloret, J. Riera i J. Vert.

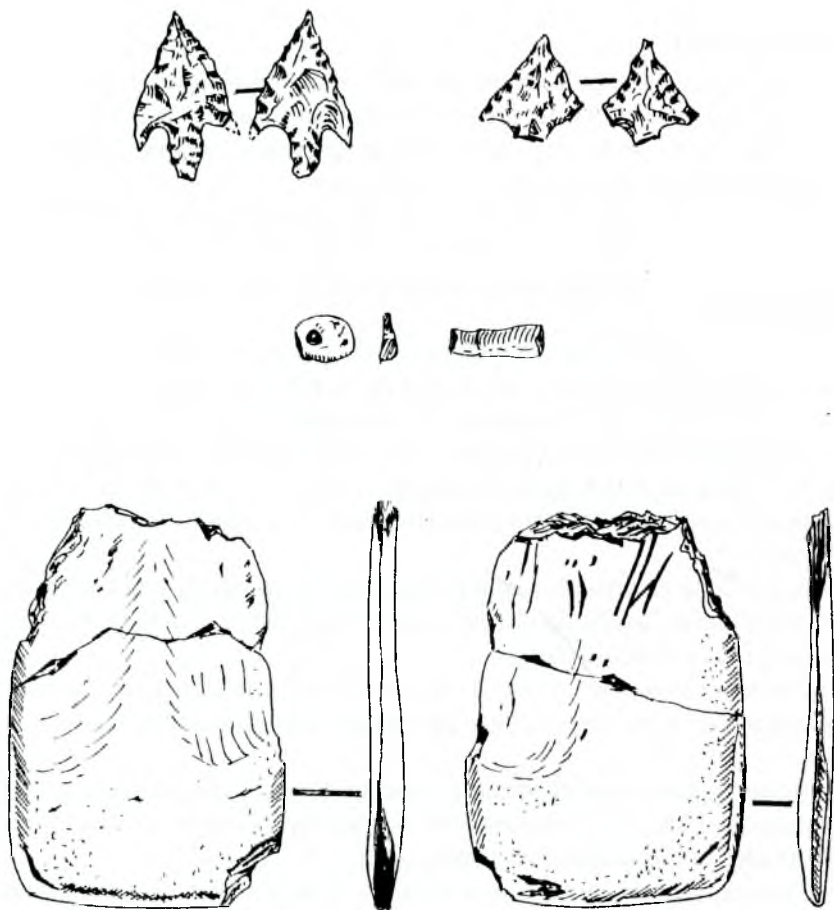

Fig. 3. Puntetes de fletxa. Penjolls. Plaquetes en pissarra verdosa (Cau de les Dents). Reducció 1/3.

DESCRIPCIÓ DEL CONJUNT FUNERARI

PUNTES DE FLETXA

Són dues peces foliàcies de sílex.

La més gran té 16 mm. d'amplada en les aletes i 23 mm. d'altura.

El cantells són convexos i l'extrem del peduncle també. Les incissions són de forma aguda. Una punta està fragmentada. Fou trobada a l'interior del Cau.

La segona, fragmentada, té 17 mm. de llarg per 17 mm. d'ample. El peduncle està partit així com una de les aletes.

La forma en punta, convergent, és rectilínia, amb forma triangular.

PECES DE COLLARET

Una petita peça calcària plana de 9x7 mm. i 2 mm. de gruix. Cantells polits i els angles lleugerament arrodonits. Pot ésser una petita lasca fluvial, foradada en una direcció descentrada per un costat. És semblant a la dipositada al Servei d'Investigacions Arqueològiques, a Girona, d'un collar.

Un petit òs, tubular, de 15 mm. i 5 mm. de diàmetre, amb desgast general, en comparació amb altres aixovars funeraris. Es determina com a penjoll o complement de collar.

PLAQUETA DE PISSARRA

Fou trobada entre les arrels de la pendent exterior del cau, fragmentada en dues parts. Sortosament, es trobaren les dues alhora.

El color és gris tirant a verd, de factura molt fina i ben polida, apreciànt-se al contorn les fines rascades deixades per l'abrassiu o poliment a diferència del centre que apareix brunyit. Té, de dimensions, 44 mm. d'ample i 65 mm. de llarg. Falta un cantell pel desgast; podria haver tingut uns 70 mm. de llargària i un gruix entre 5-6 mm.

Els angles són rodons i acabats en bisell. En una cara presenta un ratllat esquemàtic.

El Dr. Pericot, que l'any 1925 va trobar-ne una altra al Cau de l'Olivar d'en Maragall, fragmentada i del mateix color, fa el comentari de les trobades a la galeria coberta de Torrent, d'idèntica factura amb la que ell va trobar, i diu: “*és la prova decisiva, si és que faltava, que coves sepulcrales i dòlmens pertanyen, a l'Empordà, a una mateixa cultura i a una mateixa cronologia*”⁽²⁾.

(2) Lluís PERICOT. *Exploraciones Dolménicas en el Ampurdán*, Ampurias, V, Barcelona, 1943. El Dr. Pericot en aquest treball s'estén considerablement sobre l'origen i ús d'aquestes interessants plaquetes, de suposat origen egipci.

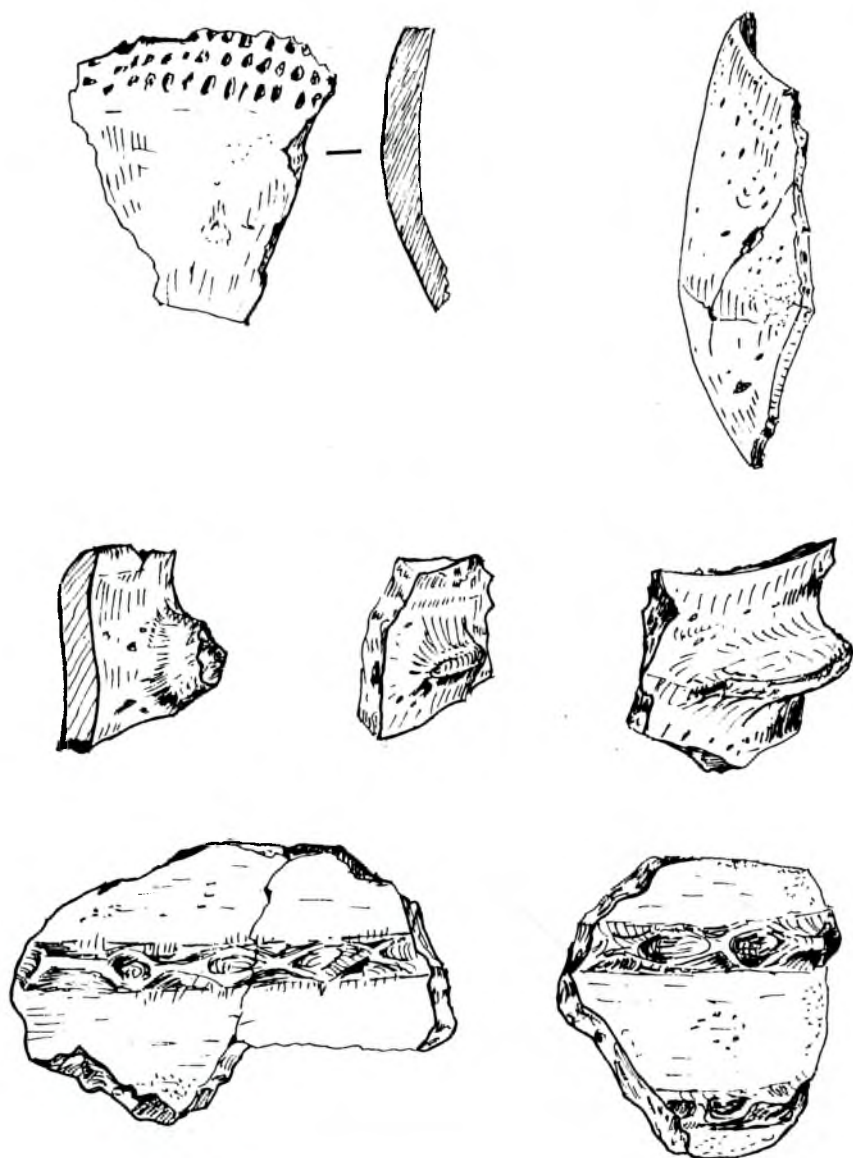

Fig. 4. Fragments de ceràmica campaniforme puntejada (esquerra) i llisa (dreta). Fragments diversos amb anses de boto. Bordó o cordó amb ditades. (Cau de les Dents). Reducció 1/3.

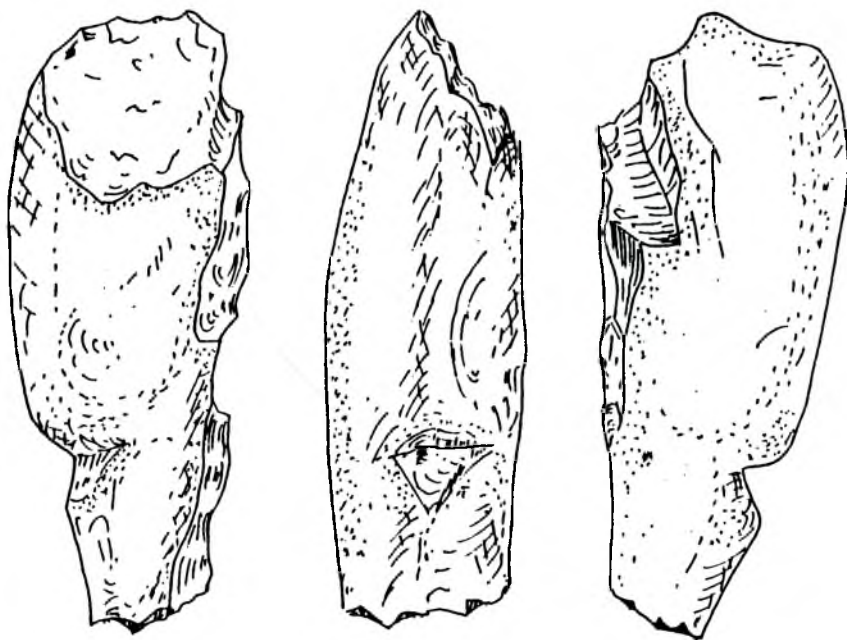

Fig. 5. Destral. Fragmentada probablement per l'ús. S'hi aprecia l'escotadura (Tartera del Cau de les Dents). Reducció 1/2.

Fig. 6. Maça o martell. Vegeu l'osca per a encaixar-li un mànec per aferrar-la. (Tartera del Cau de les Dents). Reducció 1/4.

Lluís Pericot i Lluís Esteva, a l'estudi del Cau del Tossal Gros del Montgrí, determinaren aquestes cultures conjunes especialment i relatives als enterraments al massís del Montgrí i a les Gavarres i llurs contorns.

LA CERÀMICA

Les que pertanyen al tipus campaniforme corresponen a dos bols petits, l'una amb incisions puntejades i l'altra llisa.

De les corresponents a grans recipients, se'n destaquen tres fragments diferents, amb nanses de botó i dues altres amb cordó amb dita-des.

LES DUES EINES

La que es considera destral, si bé el seu cortex és bast, diferent de les destrals polides, podria considerar-se pertanyent a un rierol, de tipus fluix. Per les seves dimensions i forma fou adaptat el tall i la incisió pròpia per manegar-la.

La maça o martell, de cap rodó i forma cònica truncada, està fragmentada en la punta de percussió. En el que es considera coll, presenta una incisió a tot el contorn apte per a retenir un tronc lligat a manera de mànec per al seu ús.

Cal considerar aquestes, com a dues peces excepcionals, entre totes les troballes d'útils prehistòrics, del Montgrí. Són les primeres que mostren aquesta modalitat, dotades amb escotadura pròpia per a un mànec, o bé una vara de fusta doblada i lligada al seu entorn. D'aquesta manera, permetia una manipulació millor de l'eina, contrària a ésser engrapada, i donar-li un impuls més fort.